

Ewa Sumelka

„Zarys dziejów Collegium Anatomicum Uniwersytetu Poznańskiego
w latach 1920-1939 – od sztuki do nauki”

Streszczenie

Prezentowana praca obejmuje cykl sześciu publikacji dotyczących wybranych zdarzeń z dziejów gmachu Collegium Anatomicum oraz komplementarny Aneks, w którym przedstawiono najnowsze, nieznane dotąd historykom, wyniki badań nad początkowym okresem planowania i budowy tego obiektu.

W porządku badawczym, opartym na metodach historycznych i architektonicznych, założono kilkadziesiąt hipotez i wyznaczono tyleż celów badawczych, uzyskano kilkadziesiąt wyników i wyciągnięto tyleż wniosków. Nie sposób zatem wymienić wszystkich w streszczeniu.

Budowa gmachu dla Zakładu Anatomii była pierwszą inwestycją uniwersytecką omawianą jeszcze przed otwarciem Uniwersytetu w Poznaniu i półtora roku przed uruchomieniem Wydziału Lekarskiego. O nieuchronnej realizacji tego obiektu powiadomiono Naczelną Radę Ludową pismem z 1 kwietnia 1919 r.

Dla planowanego budynku Anatomii powstały, w roku 1921, dwa scenariusze jego budowy opracowane dla dwóch terenów miejskich. Pierwszą koncepcję - niesymetrycznego budynku - zaplanowano na terenach pofortecznych przy Wałach Leszczyńskiego (obecnie Aleja Niepodległości przy ul. Św. Barbary), w miejscu gdzie w roku 1972 wybudowano Hotel POLONEZ. Autorem projektu był Edward Madurowicz. Analizowany szkic jest jedyną zachowaną dotąd wizją projektową tego obiektu i ma unikalną wartość historyczną dla Miejskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, w którego zbiorach nie figurują żadne dane na jego temat.

Zatem projekt gmachu Anatomii przy ul. Śniadeckich jest drugą koncepcją tego budynku, a nie pierwszą i jedyną, jak dotąd sądzono. Kreślił ją także Edward Madurowicz lecz tym razem równocześnie z projektami gmachów Chemii Filozoficznej oraz Chemii Lekarskiej, które sąsiadowały z gmachem Anatomii. Ocena rzutów frontowych trzech ww. budynków wskazuje na spójny rodzimy detal architektoniczny wieńczący wszystkie fasady obiektów. Zamierzeniem architekta było prawdopodobnie stworzenie uniwersyteckiego kompleksu wyraźnie naznaczonego stylem narodowym, wyróżniającym gmachy polskie pośród architektury uniwersyteckiej organizowanej na bazie budowli pruskich. Oryginalnym jest kolejny wniosek

a mianowicie: Edward Madurowicz projektując gmach Anatomii przy ul. Śniadeckich inspirował się nowoczesnymi rozwiązaniami konstrukcyjnymi zastosowanymi w projekcie gmachu tzw. Nowej Anatomii Uniwersytetu Ludwika i Maksymiliana w Monachium, autorstwa artysty-architekta prof. Maxa Littmanna, a szczególnie jego wzorcem rewolucyjnego w świecie prosektorium. Jak słuszna była to inspiracja świadczą opinie anatomów, którzy w czasach obecnych oceniają poznańską placówkę jako jedną z najbardziej funkcjonalnych i najlepiej zaprojektowanych prosektorium w Europie.

Wnioski dotyczące niewiadomego kośćca indyjskiego słońca, widocznego na fotografiach przedwojennej Sali wykładowej, ujawniły okoliczności jego pozyskania. Zgon słońca zwanego Małym Kohnem nastąpił w Poznańskim ZOO, w sierpniu 1924 r., a o pozyskanie jego zwłok do celów naukowych zabiegał prof. Stefan Różycki. Gigantyczne zwłoki preparowało na miejscu czterech prosektorów pod nadzorem precyzyjnego laboranta Michała Wlizły. Potężny materiał biologiczny trafił do Zakładu Anatomii Opisowej, mieszczącego się wówczas w Collegium Marcinkowskiego na Wildzie, a preparowaniem wybranych do badań narządów zajęli się pracownicy naukowcy, technicy oraz studenci. Kilkuletnim macerowaniem, składaniem i montowaniem szkieletu zajmował się wspomniany już Michał Wlizło. Ilość materiału biologicznego była przytłaczająca, nie można zatem wykluczyć, że szczegółowy inwentarz starszych preparatów znajdujących się w obecnym Zakładzie Anatomii Prawidłowej, wykazałby istnienie preparatów sporządzonych z narządów lub tkanek olbrzyma.

Kolejne wnioski przyczyniły się do ustalenia charakteru i wariantów zdobnictwa naściennego stosowanego w przestrzeni Pałacu Sztuki, w 1929 r. Posłużyły one do analiz porównawczych i ustalenia, że odkryte w Katedrze i Zakładzie Histologii i Embriologii, w 2009 r., podsufitowe szlaki dekoracyjne są oryginalnym naściennym fragmentem zdobniczym pochodzącym z Pałacu Sztuki, z 1929 r.

Następne cenne wnioski wysunięto po zanalizowaniu kolejnego, nieznanego dotąd historykom, szkicu gmachu Anatomii z 1922 r. z naniesionymi w zachodnim skrzydle gmachu lokalami dla Zakładu Medycyny Sądowej. Powodem pierwszego przeprojektowania przestrzeni budującego się gmachu Anatomii, w roku 1922, była niezwykle nagła potrzeba pozyskania nowej siedziby dla tej jednostki, której rozpaczliwa sytuacja lokalowa wykluczała funkcjonowanie i prowadzenie jakichkolwiek zajęć dydaktycznych. Wizja władz Uczelni umieszczenia Zakładu Medycyny Sądowej w budującym się gmachu Anatomii była rozwiązaniem przejściowym, do czasu wybudowania i oddania do użytku odrębnego budynku

dla tego zakładu, zaprojektowano także w roku 1922, w oryginalnym kompleksie „miasteczka klinicznego” zamkniętego w trapezie ulic Marcelesińskiej, Polnej, Bukowskiej i Bułgarskiej. Odszukany po stu latach, także dotąd historykom nieznany, szkic tego gigantycznego kompleksu obejmującego 14 obszernych klinik, 36 domów profesorskich, centralnie położony kościół, linię tramwajową oraz liczne zieleńce, ogrody i budynki gospodarcze, po raz pierwszy upublicznia prezentowana dysertacja.

Na zakończenie przedstawiam wniosek unikalny: analizowany powyżej szkic gmachu Anatomii z planem nowej siedziby dla Zakładu Medycyny Sądowej w zachodnim skrzydle budynku, wykonany w grudniu 1922 r., jest jedynym dotąd znanym projektem, na którym widnieje oryginalny podpis pierwszego rektora UP prof. Heliadora Święckiego.

Poznań 2022-01-31

Ewa Sumelka